

Buiten de stadssingels ontstond zo een randstedelijke rommelzone. Ook de Middelburgse historie laat dat zien, zij het op kleinere schaal. Wie een aantal opeenvolgende oude kaarten bekijkt, kan het proces goed volgen. Een momentopname laat een soort rafeiland zien. Een duidelijk voorbeeld vormt de Jodengang en omge-

De theekoepel van De Griffioen, het buitenverblijf van onder meer J.A. Schorer aan de Domburgse watergang, april 2008. (foto J. Francke)

ving. Op kaarten als die van Goliath (1657) en Hattinga (midden achttiende eeuw) is dit gebied tussen Seisweg en huize De Griffioen al goed herkenbaar. Het gemengde karakter blijkt vooral uit andere bron. Begin 1693 verzoeken de 'gelanden aan het wegeinck daer de Jooden begraven werden', aan het polderbestuur om op te treden tegen ene Abraham de Crane. Die heeft het weggetje met een hek afgesloten. Kennelijk een oud probleem, waarover de polderbestuurders zich al eerder hadden moeten uitspreken.¹ Een jaar later wordt duidelijk welke belangen hier spelen. Dan beroepen verscheidene lieden "die haare hoven hebben in den Jodeganck buiten de Zeijs poorte", zich op een oud

gebruik om door een — dan gesloten — hek over het bleekveld te mogen rijden.² Nog weer enkele maanden later zijn het enkele Middelburgers, "hebbende haare speelhoven aan het Joden kerckhof", die daar met hun wagens willen kunnen komen.³ Hoe zo'n speelhofje aan de Jodengang er precies uitzag, weten we niet. In een ver-

Het stierhekwerk van Appie Drielsma in de Jodengang in Middelburg, maart 2013. (foto A.P. de Klerk)

gelijkbaar gebied, aan de Middelburgse singel halverwege Dam- en Koepoort, blijkt in 1754 een 'koepel' onderdeel van zo'n hofje te vormen.⁴

Favoriet was de locatie aan water. Ene Johannes Jouw mag op zijn speelhof tussen Seis- en Langevelepoort in 1758 een kamer aan de Domburgse watergang optrekken.⁵ Dat had hij ongetwijfeld afgekeken van zijn 'grote' buurman J.A. Schorer. Die mocht in 1732 een "somer hujs" bouwen half boven diezelfde watergang.⁶ Het werd de koepel die nog altijd valt te bewonderen ter zijde van huize De Griffioen.

Wat er sindsdien in de Jodengang ook veranderde, de tastbare herinnering aan de waarschijnlijk oudste functie is gebleven. In

1655 kregen de Sefardische Joden toestemming om hier, "op seker stukje lands (...) buiten de Langeville poort", voortaan hun doden te begraven.⁷ En al zullen vele oudere Middelburgers zich de Jodengang vooral herinneren als plaats waar je op de 'wielerbaan' van C.P. Gilde fietsen (en schaatsen) kon leren, het is goed dat juist die oudste functie sinds 1997 weer duidelijk herkenbaar is. Toen werd de Portugees-Israëlische begraafplaats gerestaureerd en verrees aan de straatzijde het door Appie Drielsma ontworpen hek.

Aad de Klerk

Dit artikel is bewerkt en eerder, maar zonder bronnenverantwoording, verschenen in de PZC van 21 april 1998.

1. Hildebrand, 'Camera Obscura' [naar de derde uitgave van 1851], Utrecht/Antwerpen z.j., pp. 142-153.
2. Zeeuws Archief (ZA), Archief Waterschap Walcheren (AW) 1511-1870, inv.nr. 13 (29 januari 1693).
3. ZA, AW 1511-1870, inv.nr. 14 (8 april 1694).
4. ZA, AW 1511-1870, inv.nr. 14 (26 augustus 1694).
5. ZA, AW 1511-1870, inv.nr. 23 (18 juli 1754).
6. ZA, AW 1511-1870, inv.nr. 24 (11 mei 1758).
7. ZA, AW 1511-1870, inv.nr. 20 (28 februari 1732).
8. ZA, Handschriften/Aanwinsten Geneente Middelburg, inv.nr. 1978, dl. 2, p. 383. Zie ook: J. Becker, 'De Zeeuwse Sinuozegangen', in: 'Zeeuws Tijdschrift', jg. 31 (1981), pp. 89-90.

Walcheren van de kaart

Nieuw-Walcheren en Nieuw-Vlissingen

Dat Tobago in de Caraïbische Zee zeer aantrekkelijk was voor koloniale mogendheden, blijkt wel uit het feit dat het eiland in de loop der eeuwen tientallen veroveringen te verduren kreeg. Pas in 1962 kwam met het uitroepen van de republiek Trinidad en Tobago een einde aan de koloniale tijd van Tobago.

Tobago is met 300 vierkante kilometer anderhalve keer zo groot als Walcheren. Ons

eiland en de stad Vlissingen in het bijzonder hebben een speciale band met dit stukje Caraïbisch gebied.

Globaal genomen werd Tobago in twee periodes – van in totaal ruim dertig jaar lang – door de Zeeuwen gekoloniseerd.

De eerste periode van Zeeuwse aanwezigheid op het eiland begon in 1628 toen Jan de Moor, zoon van de bekende vice-admiraal Joos de Moor, en 68 andere Vlissin-

gers er tabakspiantages gingen opzetten. De Moor deed dit onder de supervisie van de Kamer van Zeeland van de West-Indische Compagnie. In de baai waar de landing plaatsvond – dat was aan de zuidwestzijde van het eiland – werd allereerst een fort gebouwd dat Nieuw-Vlissingen werd genoemd. De oorspronkelijke, door

De baai waar de eerste landing op Tobago plaatsvond. De schets is van de hand van schipper Geleijn van Stapels, gemaakt tijdens zijn tweede reis naar Tobago. De kompasroos (noord) wijst naar de oerzijde. (Zeeuws Archief, Verzameling Handschriften, inv.nr. 182)

de Indianen gegeven eilandelijke identiteit Tapusgo werd veranderd in Nieuw-Walcheren. Al na ongeveer negen jaar werden de Zeeuwen door Spaanse aanvallers gevangen genomen of vermoord.

Een tweede Zeeuwse periode ving aan in 1654, nadat de beroemde Vlissingse reder en koopman Cornelis Lampsins Tobago in particulier bezit had verkregen. In opdracht van hem en zijn broer Adriaan werd een expeditie naar de West gestuurd. De groep nederzettingjes die aan de zuidoostzijde van het eiland werd gesticht, kreeg niet alleen de naam Nieuw-Vlissingen maar werd

ook wel Lampsinsburg genoemd, naar het ter plekke gebouwde fort. Een en ander zou uitgroeien tot de huidige hoofdstad Scarborough. Twee van die kleine nederzettingen werden overigens Nieuwstraat en Nieuwendijk genoemd, naar de straten die grensden aan het stadspaleis dat Lampsins in Vlissingen bezat.

In 1662 werd de oud-burgemeester van Vlissingen Cornelis Lampsins door de Franse koning Lodewijk XIV tot baron van Tobago verheven. Een hele eer, want niet alleen vriend maar ook vijand bewonderde de uitstraling van de Zonnekoning. De kolonie bestond in 1667 uit een gemê-

Cornelis Lampsins (1610-1664), baron van Tobago, burgemeester van Vlissingen, afgevaardigde der Generaliteit, met de ridderorde van Sint Michiel. Kopergravure van J. Houbraken, ca. 1664. (Zeeuws Archief, KZGW, ZI IV, 0577)

leerd gezelschap van Nederlanders, Fransen (gevluchte hugenoten) en Afrikanen (slaven). Die laatste bevolkingsgroep werd in administratieve documenten in die tijd opgedeeld in 'werkneegers' en 'vrije neegers'. Er wordt zelfs separaat melding gemaakt van één "kindmulat", een kind van gemengd ras.

In 1676 ging Tobago in bestuurlijk opzicht van de Zeeuwen over naar de Admiraliteit van Amsterdam. De Nederlandse kolonisatie kwam in december 1677 ten einde toen Franse troepen tijdens de oorlog met de Republiek met een gelukstreffer een kruitmagazijn wisten op te blazen en zo de Nederlandse defensie vleugellam maakten. Een van de Zeeuwen die het vege lijf wist te redden, was ene Gillis Paeijs. We vinden hem terug in een zogeheten lidmatenboek van de Nederduits Gerreformeerde kerk in Vlissingen, met de aantekening dat

hij van Tobago kwam. Gillis woonde in 1678 weer veilig en wel in Vlissingen, in de Walstraat.

Op Tobago zijn weinig tastbare herinneringen aan het Zeeuwse verleden te vinden. De straatnamen Dutch Fort en Jan de Moor Road en een paar Zeeuwse kanonnen zijn zo'n beetje het enige.

Heeft Walcheren nog herinneringen aan het Caraïbische eiland? Ja, zij het ook min. Vlissingen heeft de Tobagolaan, als verwijzing naar het eiland dat ooit in Zeeuwse handen was. Gelukkig zijn er nog veel archiefstukken te vinden in het Zeeuws Archief in Middelburg en het Nationaal Archief in Den Haag, waardoor we de Walcherse avonturen op Tobago kunnen volgen.

Jaco Simonis

Dankzij Geertje

Honderd jaar huize Kaljouw

In 1912 werd ons huis in de Van Teijlingenstraat in Oost-Souburg gebouwd. Tot 1934 heette het de Schoutstraat. Het jaartal staat op de 'eerste steen'. Honderd jaar geleden, in 1913, trokken de eerste bewoners erin.

Wij kochten het huis in 1955 voor ruim zesduizend gulden, veel geld in die tijd. Door de staat waarin het verkeerde ging er jarenlang veel vrije tijd in zitten. Mijn vrouw en ik wonen er nu alweer 57 jaar met ple-

zier en we hopen dat het zo nog een poosje mag doorgaan.

Merkwaardige huwelijksvoorwaarde
Opdrachtgever voor de bouw, en tevens voor de bouw van vier andere huizen aan de Schoutstraat, was Hendrik Johannes Burman, een caféhouder en bottelier uit Vlissingen. De aannemer was Jan Willem Postema, de toekomstige schoonzoon van Burman. Hij was nog maar negentien jaar